DOI: [10.32702/2307-2156-2021.5.2](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2021.5.2)

УДК 351.85:304. (477)

*В. М. Купрійчук,
д. держ. упр., професор,
Національна академія державного управління при Президентові України
ORCID ID: 0000-0001-7229-1749
Т. Д. Слюз,
аспірант кафедри соціальної і гуманітарної політики,
Національна академія державного управління при Президентові України
ORCID ID: 0000-0002-5874-8690*

ВПЛИВ ДЕРЖАВНОЇ КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ НА ДУХОВНУ КОНСОЛІДАЦІЮ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

*V. Kupriichuk
Doctor of Sciences in Public Administration, Professor,
National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, Kyiv, Ukraine
T. Sliuz
Postgraduate student of the Department of Social and Humanitarian Policy,
National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, Kyiv, Ukraine*

INFLUENCE OF STATE CULTURAL POLICY ON THE SPIRITUAL CONSOLIDATION OF UKRAINIAN SOCIETY IN THE CONTEXT OF DECENTRALIZATION

Мета статті полягає у науковому обґрунтуванні впливу державної культурної політики на духовну консолідацію українського суспільства в умовах децентралізації. Методологія дослідження визначається метою й поєднує у собі чотири основні методи – історичний, абдуктивний, системний та порівняльно-аналітичний, які в сукупності дозволили створити, на наш погляд, достатній методологічний комплекс для досягнення цілей роботи. Новизна отриманих результатів полягає в комплексному обґрунтуванні наукових положень про те, що саме конструктивна трансформація сучасного українського суспільства, вимагає нової моделі вироблення і впровадження ефективних інституційно-організаційних та нормативно-правових засад державного управління у сфері культурного розвитку, яка відповідає потребам духовної консолідації українського суспільства в умовах децентралізації. Висновки. Вплив державної культурної політики на духовну консолідацію українського суспільства в умовах децентралізації зобов'язаний сприяти всіма засобами тому, щоб духовне, інтелектуальне життя в Україні здійснювалось на засадах гуманізму в контексті цивілізаційного, світового культурного досвіду людства на основі надбань національного і загальнолюдського культурного поступу. Саме культурна політика в Україні має бути спрямована на створення умов для того, щоб людина, її різноманітні духовні потреби й інтереси постійно перебували у центрі уваги держави і суспільства.

The purpose of the article is to provide a scientific substantiation of the influence of state cultural policy on the spiritual consolidation of Ukrainian society in the context of decentralization. Depending on how harmoniously these two processes are combined, the intensity, content saturation and social effectiveness of cultural development depend. Attempts by the state to impose on objective processes of cultural development the content, forms, norms, standards, directions, etc. usually turn into deformations of cultural life, which ultimately leads to spiritual degradation of society, which inevitably has a powerful destructive effect on the whole system of social relations. activities of society, making it impossible to consolidate the efforts of its members. The research methodology is determined by the goal and combines four main methods – historical, abductive, systematic and comparative-analytical, which together allowed to create, in our opinion, a sufficient methodological complex to achieve the objectives of the work. The novelty of the obtained results lies in the complex substantiation of scientific statements that a constructive transformation of modern Ukrainian society requires a new model of development and implementation of effective institutional and organizational and legal framework of state management in the field of cultural development, corresponding to the needs of the spiritual consolidation of Ukrainian society in the context of decentralization. Conclusions. The influence of state cultural policy on the spiritual consolidation of Ukrainian society in the context of decentralization must promote by all means that the spiritual, intellectual life in Ukraine is carried out on the principles of humanism in the context of civilizational, world cultural experience of mankind on the basis of the achievements of national and universal cultural development. It is the cultural policy in Ukraine that should be aimed at creating conditions for a person, its diverse spiritual needs and interests to be constantly in the center of attention of the state and society.

Ключові слова: державна культурна політика; духовна консолідація; децентралізація; культурна сфера; державне управління.

Keywords: state cultural policy; spiritual consolidation; decentralization; cultural sphere; public administration.

Постановка проблеми. Сьогодні державна культурна політика в умовах децентралізації повинна брати до уваги нагальну потребу у зміцненні національної ідентичності як консолідуючої основи для розвитку держави та протистояння зовнішнім геополітичним безпековим викликам. Розмитість ідентичності на місцевому (регіональному) та національному рівнях, зумовлена історично та спричинена недалекоглядністю українського політичного істеблішменту вже в часи незалежності України. Водночас ізольованість культурного життя регіонів, брак культурної комунікації між ними ускладнювало формування цілісного національно-культурного простору. Це є одним з головних чинників, що уможливили окупацію Автономної Республіки Крим та Севастополя, а також призвели до збройного конфлікту територій Донецької і Луганської областей на сході України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних дослідників, які порушували проблеми децентралізації у тих чи інших аспектах державного управління, слід, насамперед, назвати В.Авер'янова, І. Грицяка, С.Дубенко, Ю.Ковбасюка, В.Куйбіду, Н.Нижник, Ю.Сурмін [1-6] та ін.

Грунтовний аналіз сутності теоретичних засад та конкретних напрямів реалізації культурної політики Української держави характерний для робіт В.Андрущенка, О.Валевського, А.Дербак, М.Жулинського, В.Карлової, О.Реєнта, Є.Сверстюка, П.Ситника, В.Скуратівського, В.Смоля, В.Трощинського, Г.Чміль, С.Чукот [7-19] та ін. У своїх працях наукові та культурні діячі спеціальну увагу присвячують з'ясуванню державотворчого потенціалу української національної ідеї, впливу культурної політики на духовну консолідацію українського суспільства та розвитку суспільної свідомості, культури, освіти, науки, релігії і церкви, гуманістичних засад етнонаціональної політики держави.

Утім, аналіз джерел свідчить про те, що в наукових дослідженнях зазначених авторів багато зроблено на шляху напрацювання теоретичного, методологічного й емпіричного базису з розвитку української культури. Зміст та особливості впливу культурної політики на духовну консолідацію українського суспільства в умовах децентралізації як комплексне та системне питання в наукових джерелах також залишається розкритим лише частково.

Мета дослідження. Мета статті полягає у науковому обґрунтуванні впливу державної культурної політики на духовну консолідацію українського суспільства в умовах децентралізації.

Виклад основного матеріалу. Культурний розвиток будь-якого суспільства в умовах децентралізації є потужною детермінантою консолідації суспільств. Такий розвиток здійснюється внаслідок двох процесів:

об'єктивного поступу і саморегуляції духовного життя відповідно до незалежних від суб'єктивної волі людей, їхніх бажань і прагнень законів історичного розвитку та свідомого цілеспрямованого впливу суспільних інститутів, передусім держави, на цю сферу з метою отримання очікуваних результатів.

Залежно від того, наскільки гармонійно поєднані ці два процеси, залежить інтенсивність, змістовна насиченість та суспільна результативність культурного розвитку. Спроби держави нав'язати об'єктивним процесам культурного розвитку зміст, форми, норми, стандарти, напрями тощо обертається, зазвичай, деформаціями культурного життя, що призводить зрештою до духовної деградації суспільства, яка неминуче справляє потужний руйнівний вплив на всю систему суспільних відносин, дезінтегруючи діяльність соціуму, унеможливаючи консолідацію зусиль його членів. Яскравим прикладом у цьому може бути управлінський вплив радянської держави на культурне життя радянського народу. Комуністична ідеологія жорстко визначала змістовну та ідейну спрямованість художньої творчості, освіти, науки, видавничої діяльності, засобів масової інформації та інших складових духовної культури. Шляхом жорсткої цензури, обструкції та прямих репресій щодо діячів культури та їхніх творчих доробків, які не вкладалися в «прокрустове ложе» офіційної комуністичної доктрини, радянська держава загальмувала й деформувала культурний розвиток СРСР, зробила його однобоким, ідейно й естетично збідненим, а відтак - немічним, неспроможним задовольняти духовні потреби людей, виступати стимулятором особистості до творчої самореалізації та активної громадянської позиції. Цим, очевидно, пояснюється той факт, що наприкінці 80-х - початку 90-х років минулого століття радянська духовна еліта (як, між іншим, і народні маси) не виступила на захист суспільного ладу, в якому вона реалізувала свою життєдіяльність, а, навпаки, у своїй більшості активно сприяла його руйнації, переходу до іншого типу суспільних відносин [17].

Разом з тим, якщо культурний розвиток перестає бути об'єктом регулюючого впливу держави, полишається на «самоплив», він зазнає не менших деформацій, ніж за умови його надмірної регуляції. У цьому українці мали можливість переконатися на власному досвіді, коли після проголошення незалежності Українська держава майже повністю втратила свій вплив на культурний розвиток країни і не зуміла його налагодити належним чином донині [15].

Хоча політичне й ідеологічне розкріпачення культурного розвитку, конкретизоване й закріплене в Конституції України та в низці нормативно-правових актів призвело, з одного боку, до потужного сплеску приватної ініціативи у культурному будівництві, завдяки чому окремі складові інфраструктури вітчизняної культури доволі помітно модернізувались і збагатилися (зросла кількість професійних театрів, концертних організацій, музеїв, храмів, художніх салонів, виставочних павільйонів, реставрованих пам'яток історії, архітектури, образотворчого мистецтва тощо).

Однак, з іншого боку, надмірна комерціалізація духовного виробництва і споживання спричинила значні деформації та руйнування багатьох елементів культурної інфраструктури. Ті з них, які не є безпосередньо прибутковими (як, наприклад, бібліотеки, сільські клуби, частина музеїв, окремі пам'ятки історії та архітектури, більшість шкіл, спортивних таборів, будинків дитячої творчості тощо), будучи позбавленими необхідного фінансування – занепадають, руйнуються, деякі зовсім ліквідовуються [16].

Консолідуючою складовою українського суспільства мають бути сформовані сприятливі умови для поступу українських культурних індустрій та креативних просторів у наших містах – від мегаполісів до райцентрів.

Також, вкрай важливим необхідно здійснювати кропітку роботу у напрямку адаптації національного суспільного ландшафту до європейських соціокультурних практик. Це є недосяжним без запровадження реформ культурної сфери. Участь у цих перетвореннях центральних і місцевих органів влади, має бути як ніколи професійною і відповідальною.

Ціннісним і світоглядним орієнтиром державної політики, ядром майбутньої нормопроектної роботи у культурній сфері має стати Концепція нової культурної політики України, яка має окреслити пріоритети державної політики та культурного розвитку як елементу загальної стратегії модернізації України. Досягнення визначених у цій Концепції цілей культурної політики повинно спиратися на чітку систему механізмів реалізації: управління (демократизація управлінських процесів і підвищення рівня державного культурно-мистецького менеджменту); законодавства (структурно-правова реорганізація засад і умов функціонування культурної та мистецької сфер, створення сприятливих умов для розвитку культурних індустрій); фінансування (реформування механізму бюджетного фінансування, підвищення державного фінансово-майнового забезпечення культурних і мистецьких програм); інформації (формування та наповнення інформаційного простору, популяризація культурних і духовних надбань, позиціонування української культури у світі) [2].

При виробленні Концепції нової культурної політики важливо бути відкритим до інших культур, розуміти важливість культурних обмінів як повноцінного джерела культурного розвитку.

Крім того, вітчизняна культурна політика, якщо вона претендує на відповідність європейським зразкам, мусить розробити відповідні механізми реального партнерства між державними структурами, які займаються гуманітарною політикою і широкою громадськістю. Спільно вироблені конструктивні рішення мають більше шансів на вдалу реалізацію. Крім цього, процес здійснення такої культурної політики є необхідною складовою функціонування громадянського суспільства, пробудження почуття громадянської відповідальності.

Пріоритетними напрямками українського державотворення щодо консолідації українського суспільства мають стати спільні напрацювання державних органів влади та професійної культурної спільноти, котрі міститимуть чіткі пропозиції щодо культурного розвитку, а саме, перегляд функцій Міністерства культури України, делегування деяких із них іншим, у тому числі недержавним, суб'єктам (охорона культурної спадщини,

музейна діяльність, координація діяльності театрів); врахування культурної специфіки регіонів під час проведення реформи місцевого самоврядування з метою збереження базової мережі закладів культури, збільшення їх фінансової і матеріально-технічної спроможності, урізноманітнення діяльності; удосконалення законодавчої бази з посилення спроможності неурядових організацій, що діють у царині культури, виконувати моніторингові, управлінські, організаційні, наглядові, дослідницькі функції; модернізація мережі культурних закладів, наближення їх менеджменту і матеріально-технічної оснащеності до європейських стандартів; збільшення доступності культурних благ для громадян незалежно від місця проживання, їх активне залучення до участі в культурних практиках, особливо на регіональному та місцевому рівнях тощо [13].

Одними з важливих напрямів державної політики у сфері культури щодо консолідації українського суспільства залишаються децентралізація управління, передбачені Довгостроковою стратегією розвитку української культури.

Світовий досвід свідчить про те, що запозичення управлінських моделей (від тих, що передбачають розгалужену та ієрархізовану системи державних органів з питань культури, до тих, де аналогічні функції виконують недержавні або напівдержавні автономні структури) може дати позитивний результат, якщо воно здійснюється критично і вибірково, з урахуванням конкретних економічних та політичних умов країни, притаманних їй традицій взаємодії суспільства і влади [3].

Перспективним напрямом децентралізації є більш широке залучення до діяльності в культурному секторі неурядових, у тому числі благодійних організацій із передачею їм частини наглядових, управлінських та інших повноважень. Досвід співпраці держави з такими організаціями у сфері культури поширений у Великій Британії. Можливості такої діяльності передбачені законами України «Про громадські об'єднання» і «Про благодійну діяльність та благодійні організації» [4].

Культурна політика в умовах децентралізації щодо консолідації українського соціуму містить позитивні чинники, однак несе чимало викликів. Позитивним є те, що регіональні та місцеві органи влади отримують додаткові важелі й ресурси для підтримки культурного процесу. Водночас виклики полягають у тому, щоб забезпечити рівний доступ до культурних послуг мешканців сіл і малих міст, зберегти базову інфраструктуру закладів культури у формуванні нових об'єднаних територіальних громад.

Забезпечення консолідації українського суспільства в умовах децентралізації вимагає оновлення законодавчої бази в Україні з метою модернізації інфраструктури базового рівня та посилення інноваційного потенціалу культурної політики [8].

Прийнятий в 2017 році Закон України «Про Український культурний фонд», запроваджує нові підходи до фінансування проектів у сферах культури та мистецтв, які базуються на застосуванні якісно нових принципів відбору щодо таких проектів, які висококваліфіковане експертне середовище здійснює на конкурсній основі. Механізми прозорості та публічності функціонування Українського культурного фонду – це фундамент довіри до нього, який повинен забезпечити, а саме, широку підтримку благодійниками реалізації культурних і мистецьких проектів; доступ громадян до національного культурного надбання; стимулювання розроблення і впровадження сучасних проектів у сферах культури та мистецтв; сприяння реалізації державної політики у сферах культури та мистецтв, розвитку сучасних напрямів культурної і мистецької діяльності; вироблення конкурентоспроможного на світовому ринку вітчизняного (національного) культурного продукту; експертний відбір, фінансування та моніторинг виконання проектів, реалізація тощо [11].

Також, Закон України «Про державну підтримку кінематографії в Україні» сприяє національно-культурному розвитку та піднесенню вітчизняної кінематографії, посиленню захисту прав інтелектуальної власності. Саме цей закон передбачає упровадження в Україні апробованих світовою практикою підходів до стимулювання кіновиробництва, що сприятиме виготовленню конкурентоспроможного на світовому ринку кінематографічного продукту; надання державної субсидії для повернення частини кваліфікованих витрат, які суб'єкт кінематографії здійснив при виробництві (створенні) кінофільму [18].

Сьогодні вже на часі назріла необхідність внесення змін до Закону України «Про культуру», який є багато в чому застарілим і не відображає актуальних проблем консолідуючого розвитку культурної сфери країни. Саме новий закон повинен вказати стратегічні напрями розвитку культури в сучасних умовах; визначити механізми формування й реалізації державної культурної політики та моделі багатофункціональних місцевих культурних закладів.

Також, правові норми вищезазначеного закону повинні сформулювати визначення місії культурної політики, яка має полягати у творенні ціннісного базису консолідації суспільства; встановити роль культурної політики у подоланні соціально-економічної кризи та розвитку креативного потенціалу української нації, а також закріпити за культурною політикою функцію сприяння розвитку інноваційного потенціалу суспільства; прописати механізми реалізації державної культурної політики, визначити специфіку кожного її етапу (планування, реалізація, оцінювання результатів); встановити кількісні та якісні показники критеріїв ефективності культурної політики; унормувати механізм взаємодії органів управління із неурядовими експертними та громадськими організаціями, які професійно працюють у сфері культури тощо [10].

Для забезпечення модернізації інфраструктури закладів культури та з метою визначення розвитку культури як одного із пріоритетів регіональної політики щодо консолідації українського суспільства необхідно внести зміни до законів України «Про місцеве самоврядування», «Про засади державної регіональної політики», які зобов'язують органи самоврядування зберігати об'єкти культурної інфраструктури та сприяти розвитку

сучасних культурних практик, а також визначать, що у цільових програмах регіонального розвитку обов'язково повинні враховуватися завдання культурного розвитку [20].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Узагальнюючи викладене вище, слід сказати, що вплив державної культурної політики на духовну консолідацію українського суспільства в умовах децентралізації зобов'язаний сприяти всіма засобами тому, щоб духовне, інтелектуальне життя в Україні здійснювалось на засадах гуманізму в контексті цивілізаційного, світового культурного досвіду людства на основі надбань національного і загальнолюдського культурного поступу. Саме культурна політика має бути спрямована на створення умов для того, щоб людина, її різноманітні духовні потреби й інтереси постійно перебували у центрі уваги держави і суспільства. Вона покликана сприяти утвердженню в суспільстві системи національних і загальнолюдських цінностей - демократії, справедливості, добробуту, миру тощо, консолідації зусиль нації задля їх досягнення. Таким чином, культурна політика повинна орієнтувати всі без винятку сфери людської діяльності на гуманістичні цінності, якими б різними вони не були за їхнім змістом, сферою дії, способом споживання тощо.

Серед питань, які потребують подальшого вивчення в контексті теми означеної статті, одне з перших місць мають займати, на нашу думку, ті «червоні лінії», які не можна переходити в процесі реалізації політики децентралізації, щоб не створювати загрози впливу державної культурної політики на духовну консолідацію українського суспільства.

Список літератури.

1. Андрущенко В. Культура. Ідеологія. Особливість: Методолого-світоглядний аналіз / В. Андрущенко, Л. Губерський, М. Михальченко. – К.: Знання України, 2002. – 580 с.
2. Валецький О. Культурна політика в подоланні кризи та реалізації реформ українського суспільства (архетипний підхід) / О. Валецький // Публічне управління: теорія та практика. - 2015. - Вип. 1(спец. вип.). - С. 94-99. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pubupr_2015_1%28spets.
3. Децентралізація у сфері культури: можливості та виклики / Фахівцю бібліосервісу [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://lib.if.ua/prof/?p=2085>
4. Децентралізація і культура / Тиждень [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://tyzhden.ua/Culture/210164>
5. Державне управління в Україні: централізація і децентралізація: Монографія / Відп. ред. Н. Р.Нижник; Кол.авт.: В. Б. Авер'янов, І. А. Грицяк, С. Д. Дубенко та ін. – К.: Вид-во УАДУ, 1997. – 448 с.
6. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук. –ред. колегія : Ю.В. Ковбасюк (голова) та ін.. – К.: НАДУ, 2011. Т.2 : Методологія державного управління / наук. –ред. колегія : Ю.П. Сурмін (співголова), П.І. Надолішній (співголова) та ін.. – 2011. – 692 с.
7. Жулинський, М., 1996. Духовна ситуація в Україні. Формування нових ціннісних орієнтирів українського суспільства. *Урядовий кур'єр*, 19.
8. Карлова В. В. Особливості реформування державного управління у сфері культури на регіональному і місцевому рівні / В. В. Карлова // *Суспільство. Держава. Управління. Право*. – 2011. – № 1. – С. 33 – 45.
9. Карлова, В., 2012. Національна еліта як суб'єкт державотворення: український досвід. *Вісник Національної Академії державного управління при Президентові України*, 1, с.98-106.
10. Реєнт, О., 1999. *У робітнях історичної науки*. Київ: Просвіта.
11. Реформа системи державного управління та місцевого самоврядування в Україні: стан, виклики, перспективи здійснення: наук. доп. /авт. кол.; за заг. ред. В.С.Куйбіди. – Київ : НАДУ, 2018. – 180 с.
12. Сверстюк, Є., 2004. *На хвилях «Свободи»*. Луцьк: Терен.
13. Ситник, П.К. та Дербак, А.П., 2004. *Проблеми формування національної самосвідомості в Україні*. Київ.
14. Смолій В. Українська державна ідея XVII–XVIII століть: проблеми формування, еволюції, реалізації. – К., 1997.
15. Соціальна і гуманітарна політика Підручник / [авт. кол. : В.П.Трошинський, В.А.Скуратівський, М.В.Кравченко та ін.]; за заг. ред. Ю.В.Ковбасюка, В.П.Трошинського. – К.: НАДУ, 2016 – 792 с.
16. Соціогуманітарні чинники інтеграції і консолідації українського суспільства : аналіт. доп. / авт. кол. : В.П.Трошинський, В.А.Скуратівський, О.П.Петроє та ін. – Київ: НАДУ, 2018. – 160 с.
17. Формування української ідентичності в умовах сучасних викликів: теоретичні і політичні аспекти : монографія / В.П.Трошинський, В.А.Скуратівський, Н.П.Ярош та ін.; за заг. ред. В.П.Трошинського. – Київ: НАДУ, 2018. – 256 с.
18. Чміль, Г., 2013. «Владна» рольова реальність і кіно як дисциплінарний дискурс влади. *Культурологічна думка*, 6, с.33-37.
19. Чукут, С.А., 1998. Вплив державної політики на функціонування форм спадкоємності духовної культури. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України*, 1.
20. Аналітична доповідь до щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України "Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2018 році" [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://niss.gov.ua/publikacii/poslannya-prezidenta-ukraini>

References.

1. Andrushchenko, V. Gubersky, L. and Mikhalchenko, M. (2002), *Kul'tura. Ideolohiia. Osoblyvist': Metodoloho-svitohliadnyj analiz* [Culture. Ideology. Feature: Methodological-ideological analysis], Znannia Ukrainy, Kyiv, Ukraine.
2. Valevsky, O. (2015), "Cultural policy in overcoming the crisis and implementing reforms in Ukrainian society (archetypal approach)", *Public administration: theory and practice*, vol. 1, pp. 94-99, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pubupr_2015_1%28spets (Accessed 10 May 2021).
3. lib.if.ua (2017), "Decentralization in the cultural sphere: opportunities and challenges", available at: <https://lib.if.ua/prof/?p=2085> (Accessed 10 May 2021).
4. Trehub, H. (2018), "Decentralization and culture", *Tyzhden' ua*, available at: <https://tyzhden.ua/Culture/210164> (Accessed 10 May 2021).
5. Nyzhnyk, N.R. Aver'ianov, V.B. Hrytsiak, I.A. and Dubenko, S.D. (1997), *Derzhavne upravlinnia v Ukraini: tsentralizatsiia i detsentralizatsiia* [Public Administration in Ukraine: Centralization and Decentralization], Vyd-vo UADU, Kyiv, Ukraine.
6. Kovbasiuk, Yu.V. Surmin, Yu.P. and Nadolishnij, P.I. (2011), *Entsyklopediia derzhavnoho upravlinnia: T. 2, Metodolohiia derzhavnoho upravlinnia* [Encyclopedia of Public Administration. Vol. 2, Methodology of Public Administration], NADU, Kyiv, Ukraine.
7. Hulynskyi, M. (1996), "The spiritual situation in Ukraine. Formation of new values of Ukrainian society", *Uriadovyi kurier*, vol. 19.
8. Karlova, V.V. (2011), "Features of reforming public administration in the field of culture at the regional and local level", *Suspil'stvo. Derzhava. Upravlinnia. Pravo*, vol. 1, pp. 33 – 45.
9. Karlova, V. (2012), "The national elite as a subject of state formation: the Ukrainian experience", *Visnyk Natsionalnoi Akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezidentovi Ukrainy*, vol. 1, p.98-106.
10. Reient, O. (1999), *U robitniakh istorychnoi nauky* [In the works of historical science], Prosvita, Kyiv, Ukraine.
11. Kujbida, V.S. (2018), *Reforma systemy derzhavnoho upravlinnia ta mistsevoho samovriaduvannia v Ukraini: stan, vyklyky, perspektyvy zdijsnennia* [Reform of the system of public administration and local self-government in Ukraine: state, challenges, prospects for implementation], NADU, Kyiv, Ukraine.
12. Sverstiuk, Ye. (2004), *Na khvyliax Svobody* [On the Waves of Freedom], Teren, Lutsk, Ukraine.
13. Sytnyk, P.K. and Derbak, A.P. (2004), *Problemy formuvannia natsionalnoi samosvidomosti v Ukraini* [Problems of formation of national consciousness in Ukraine], Kyiv, Ukraine.
14. Smolii, V. (1997), *Ukrains'ka derzhavna idea XVII–XVIII stolit': problemy formuvannia, evoliutsii, realizatsii* [The Ukrainian state idea of the XVII-XVIII centuries: problems of formation, evolution, realization], Kyiv, Ukraine.
15. Troschyns'kyj, V.P. Skurativs'kyj, V.A. and Kravchenko, M.V. (2016), *Sotsial'na i humanitarna polityka* [Social and humanitarian policy Textbook], NADU, Kyiv, Ukraine.
16. Troschyns'kyj, V.P. Skurativs'kyj, V.A. and Petroiezh, O.P. (2018), *Sotsiohumanitarni chynnyky intehtatsii i konsolidatsii ukrains'koho suspil'stva* [Socio-humanitarian factors of integration and consolidation of Ukrainian society], NADU, Kyiv, Ukraine.
17. Troschyns'kyj, V.P. Skurativs'kyj, V.A. and Yarosh, N.P. (2018), *Formuvannia ukrains'koi identychnosti v umovakh suchasnykh vyklykiv: teoretychni i politychni aspekty* [Formation of Ukrainian identity in the face of contemporary challenges: theoretical and political aspects], NADU, Kyiv, Ukraine.
18. Chmil, H. (2013), "Powerful" role-playing reality and cinema as a disciplinary discourse of power", *Kulturolohichna dumka*, vol.6, pp.33-37.
19. Chukut, S.A. (1998), "The influence of state policy on the functioning of forms of continuity of spiritual culture", *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezidentovi Ukrainy*, vol. 1.
20. NISS (2019), "Analytical Report on the Annual Message of the President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine "On Internal and External Situation of Ukraine in 2018", available at: <https://niss.gov.ua/publikacii/poslannya-prezidenta-ukraini> (Accessed 10 May 2021).

Стаття надійшла до редакції 20.05.2021 р.